

gyel *Naplótöredékeiben* Podmaniczky. De nem is ez a recensens dolga: tessék elolvasni, s élvezni Podmaniczky Frigyes 19. századát, minden keserűségével, tragédiájával és persze szépségével egyetemben.

CSILLAG ISTVÁN

(*Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2003, 416 oldal, ármegjelölés nélkül*)

MÉSZÁROS VILMOS:

Emlékeim az I. világháborúból

*Przemysl ostroma,
toloncúton Szibériába*

E sorok írásának idején volt kilencven éve, hogy 1914. június 28-án Szarajevóban eldőrdültek azok a végzetes lövések, amelyek egy viszonylag hosszú békés időszak után négy éven keresztül temérdek szenvedést hoztak Európa országaira, egyes államaiban 1918 után is folytatódó harcokkal, s még a békekötésben sem feloldott nemzeti és gazdasági ellentétekkel. A mozgósításból és az emberi áldozatokból a Monarchia is kivette a részét: a magyar nemzetiségű katonák igen nagy számban kerültek bevetésre a keleti fronton Oroszországgal szemben, valamint a déli front olasz területein.

Mészáros Vilmos – győri ügyvéd, előbb népfelkelő, majd hadifogoly – emlékezéseiben nem az egykori katonának, még csak nem is a haditudósítónak, hanem a civilek szemével idézte fel mindazt, ami vele és katonatársaival történt. Tanult szakmája segítette abban, hogy az egyszerű közlegényeknél szélesebb látókörrrel örökítse meg az eseményeket, viszonylag alacsony rangja pedig tárgyilagosságát biztosította. 1914 nyarának végén, az elsők között vonult be a hadseregbe, s azonnal a keleti frontra került, Lembergbe, illetőleg a legendás hírtű erődítésrendszerbe, a przemysli várba. Ezt azonban a következő év márciusának végén az orosz csapatok elfoglalták, s a fogságba esett legénység útja keletre vezetett. Az emlékezések írójának viszontagságait – aki csak 1920-ban érkezett vissza Magyarországra – Moszkva, Orenburg, Omszk, Krasznojarszk, Vlagyivosztko, Hongkong, Szingapúr, Suez, Trieszt városok nevének felidézésével lehet érzékelteni.

A visszaemlékezéseket, ha nem állna mögöttük komoran és nyomasztóan a történelem, akár érdekfeszítő úti kalandok sorozatának is lehetne nevezni. De már az első oldalak egyértelművé teszik az állapotokat: az erődrendszer leírása, a törzskari és a lövészárokbéli élet, a tiszték és a közlegények viszonya, a katonai szolgálat abszurditásai és képtelen jellemei, a fertőző betegségek terjedése, a táplálkozás fokozódó nehézségei, a legyen-

gült szervezetek, a lövészárkokban térdmagasságig álló vízben teljesített szolgálat, az ellenséges tüzértől való takarás nélkül kített honvédség mind az embertelen és lehetetlen körülményeket mutatják. Ám az elbeszélő figyelme kiterjedt az orosz hátország nem hadviselő, polgári lakosságára is: a lengyel, ukrán, orosz parasztság kegyetlen megpróbáltatásaira, lányok, asszonyok, férfiak szomorú sorsára, amitől egyébként nem sokban különbözött a várvédők és állataik, főleg lovaik végzete sem.

A második résznek, amely a szibériai rabság éveit foglalja magában, központi témája a kényszerű keleti utazás, a hadifogolytáborok rendje, valamint a szerző szembesülése az orosz társadalom mindennapi életével, például a teavás szertartásával, és általában a szeszfogyasztás sajátosságaival. Szokatlan élményt jelentett számára az egyszerű nép fel fogása, amely különbséget tett a távoli cári atyuska gondoskodása és a helyi hatalom önkénye között; rácsodálkozott az orosz passzivitásra és bölcsességre, a „nicsevő” hatalmára. Mindezek a jellemvonások az 1945 után a Szovjetunióban tanult diák számára is testközeliebbé váltak. De nem kenderizte a cári hatalom erőszakosságát és a proletárhatalom vérontását sem, hiszen a rabtartó ország politikai változásai sokuk életére rányomták bélyegüket: vagy maguk mellé állították, vagy maguk ellen fordították őket.

Az elbeszélőben nem éltek ellenséges érzelmek, ellenszenvet is csupán a vörösökkel szemben érzett, mert úgy látta, túl sokat építettek a negatív emberi indulatokra, s nem kedvelte a cseheket sem, mert ők a nemzetiségi ellentéteket még a közös sorsban sem tették félre; persze ez vélhetően a magyarok egy részét is jellemezte. E beszámoló érdekessége nem halványult az idővel, s az olvasót ismételt számvetésre készítik a háború joga és a hadviselés elkerülése, a cselekvés szabadsága és e szabadság korlátai, valamint az államok felelőssége és az egyének lehetőségei tárgykörében.

BUDA ÁTILKA

(*Műhely Kht., Győr, 2003, 434 oldal, ármegjelölés nélkül*)

GÖRGEY GUIDÓ:

Két Görgey

A Helikon Kiadó gondozásában az idei könyvhétre megjelent *Két Görgey* című kötetet olvasva a híres-nevezetes Görgey famíliával, valamint a három Görgey fiú, István (1919), Guidó (1920) és György (1929) kalandokban és fordulatokban gazdag életével ismerkedhetünk meg az István naplóját többször is hosszan idéző Guidó személyes hangú visszaemlékezéseiből. A hagyomány szerint a